

BUREAUONDERZOEK ARCHEOLOGIE N243 NOORDBEEMSTER

Arcadis Archeologische Rapporten 142

AUGUST 21, 2017

Contacts

KOOS MOL

Arcadis Nederland B.V.

P.O. Box 220
3800 AE Amersfoort
The Netherlands

EIMERT GOOSSENS

**Senior Projectleider / Senior KNA
archeoloog**

T +31 6 27062042

E eimert.goossens@arcadis.com

Arcadis Nederland B.V.

P.O. Box 220
3800 AE Amersfoort
The Netherlands

CONTENTS

1	INLEIDING	5
1.1	Aanleiding van het onderzoek	5
1.2	Plangebied en onderzoeksgebied	5
1.3	Administratieve gegevens	6
1.4	Doel van het bureauonderzoek	7
1.5	Werkwijze	7
1.6	Juridisch- en beleidskader	7
1.6.1	Verdrag van Malta (1992)	7
1.6.2	Erfgoedwet (2016) en Monumentenwet (1988)	8
1.6.3	Gemeentelijk beleid	8
1.6.3.1	Gemeente Koggeland	8
1.6.3.2	Gemeente Beemster	9
2	LANDSCHAP	10
2.1	Inleiding	10
2.2	Geologie en geomorfologie	10
2.3	Bodem	10
2.4	Hoogtebestand AHN	11
2.5	Grondwater	12
2.6	Conclusie landschap	13
3	HISTORIE	14
3.1	Inleiding	14
3.2	Historie	14
3.3	Historisch kaartmateriaal	15
4	ARCHEOLOGIE	16
4.1	Inleiding	16
4.2	Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	16
4.3	AMK-terreinen	17
4.4	Vondstlocaties en waarnemingen	19

4.5	Eerder uitgevoerd onderzoek	20
4.6	Conclusie archeologie	21
5	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	22
5.1	Conclusie: gespecificeerd verwachtingsmodel	22
5.2	Advies	22
	BRONNEN	23
	BIJLAGE 1 ONTWERPTEKENING N243	24

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding van het onderzoek

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft ARCADIS Nederland BV een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor plangebied N243 (hm 11,5 – 15,8). Aanleiding van het onderzoek is de toekomstige reconstructie van de N243. Bij de ruimtelijke onderbouwing in het kader van het opstellen van het definitief ontwerp dienen ook de eventuele archeologische en cultuurhistorische waarden in het gebied te worden onderzocht. Bij de uitvoering van de voorgenomen ontwikkelingen kunnen mogelijk archeologische waarden worden verstoord. Dit bureauonderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in de archeologische waarden die zich in het plangebied kunnen bevinden.

1.2 Plangebied en onderzoeksgebied

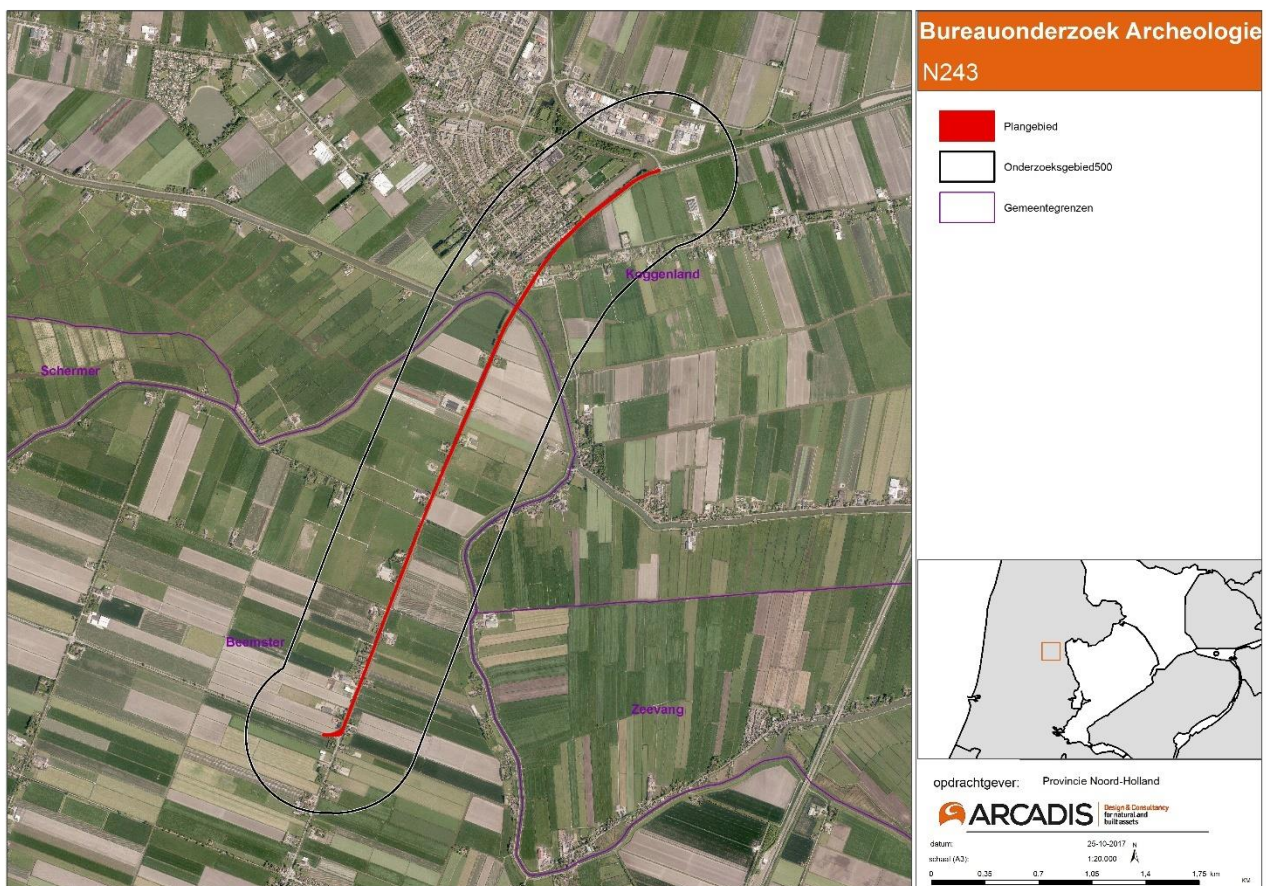
Het plangebied bestaat uit een deel van de N243, beginnend in het zuiden bij de rotonde ter hoogte van de kruising met de N509 en eindigend in het noorden bij de kruising met de N507 (hm 11,5 – 15,8). Dit deel van de N243 is de 'Middenweg' en ligt in de gemeente Beemster in het zuiden en de gemeente Koggenland in het noorden (Figuur 1). Op het traject van de N243 vindt een reconstructie van de weg plaats omdat er een te hoog aantal verkeersongevallen plaatsvindt. Daarnaast is er een relatief smalle strook asfalt aanwezig en zijn er veel eraansluitingen.

De werkzaamheden zoals hierboven beschreven, vinden ook plaats op een ander gedeelte van de N243, dat geen onderdeel uitmaakt van dit bureauonderzoek. In 2011 is namelijk door Oranjewoud (Antea) al een bureauonderzoek archeologie en een quickscan cultuurhistorie uitgevoerd voor dit deel van het traject (Spoelstra en Visser 2011).

- Herinrichting bestaande weg en fietsprofiel.
- Aanpassen kruispunten.
- Ter plaatse van de aansluiting van de Noordervaart met de Zuidervaart wordt de duiker verwijderd en wordt er een vrije watergang gecreëerd. Om een kruising met de Zuidervaart mogelijk te maken wordt iets zuidelijk van de bestaande kruising twee aparte bruggen gebouwd voor het langzaam en snelverkeer.
- Vernieuwing asfalt.
- De realisatie van 9 kunstwerken, waaronder rotondes en flauwe bochten;
- Verwijderen oude bushaltes en plaatsen nieuwe bushaltes.

Uit de dwarsprofielen van het voorontwerp (VO) blijkt dat de nieuwe weg overal op het bestaande talud zal worden gerealiseerd (het volledige ontwerp is bijgevoegd als bijlage 1). De weg wordt verbreed zodat deze voldoet aan de huidige regelgeving. Dit heeft een verbreding van het bestaande talud tot gevolg. Uitgangspunt hierin is dat de rand van het asfalt gelijk blijft aan de zijde van het fietspad. Het talud wordt uitgebreid aan de overstaande zijde van het fietspad. Het gaat hier om een uitbreiding van het talud van ongeveer 2m waarbij de teen van het talud op dezelfde plek blijft als in de huidige situatie.

Voor het bureauonderzoek is uitgegaan van een onderzoeksgebied dat bestaat uit het plangebied en een zone van 500 meter daaromheen. Hierdoor wordt een completer beeld verkregen van de aanwezige waarden in en rondom het plangebied en kunnen resultaten uit de omgeving worden geëxtrapoleerd.

Figuur 1. Het plan- en onderzoeksgebied met de gemeentegrenzen.

1.3 Administratieve gegevens

Objectgegevens onderzoek

ARCADIS Projectnummer	D04001.052020.
Projectnaam	Bureauonderzoek Archeologie N243 Noordbeemster
Plaats	Noordbeemster
Gemeente	Beemster & Koggenland
Provincie	Noord-Holland
Kaartblad	19
Coördinaten (X,Y)	
NO:	126.572, 514.953
ZW:	124.374, 511.266
Lengte tracé /Oppervlakte plangebied	4,5 km / 6,4 ha.
Onderzoeksmelding Archis3	4574551100
Archeoregio	Noordhollands kleigebied
Uitvoerder	ARCADIS Nederland BV
Contactpersoon	Eimert Goossens

ARCADIS Nederland B.V.
Eimert.goossens@arcadis.com

Opdrachtgever	Provincie Noord-Holland
Bevoegd Gezag	Gemeenten Beemster en Koggeland
Uitvoeringsperiode onderzoek	Oktober – December 2017
Beheerder en plaats documentatie	ARCADIS Nederland BV, locatie Amersfoort

1.4 Doel van het bureauonderzoek

1. Het bureauonderzoek heeft als doel inzicht te verschaffen in de archeologische waarden die zich mogelijk in het plangebied bevinden of verwacht worden.
2. Aan de hand van het bureauonderzoek wordt een gespecificeerd verwachtingsmodel opgesteld voor het aantreffen van archeologische resten en de risico's op het verstoren van deze resten binnen de planvorming.
3. Aan de hand van het bureauonderzoek wordt uitspraak gedaan over de noodzaak van archeologisch vervolgonderzoek. Dit wordt weergegeven op een advieskaart archeologie.

1.5 Werkwijze

De landschappelijke en archeologische situatie wordt beschreven op basis van een aantal bronnen. De opbouw en ontwikkeling van het onderzoeksgebied zegt veel over de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied. In combinatie met gegevens over bekende archeologische vondsten en historische gegevens wordt een verwachting opgesteld voor de kans op het aantreffen van archeologische resten. Het rapport bevat waar mogelijk gegevens over de verwachte aan- of afwezigheid, aard, omvang, ouderdom, gaafheid, conservering en (relatieve) kwaliteit van archeologische waarden. Voor het bureauonderzoek archeologie worden de volgende bronnen geraadpleegd:

- Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- Gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidsadvieskaart;
- Relevante publicaties van reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek;
- Bodemkaart, geomorfologische kaart, het AHN;
- Informatie uit Archis 3.

1.6 Juridisch- en beleidskader

1.6.1 Verdrag van Malta (1992)

Op 16 januari 1992 is door de Raad van Europa het Europese verdrag van Malta - ook wel bekend als de Conventie van Malta of het Verdrag van Valletta - gesloten. Aanleiding was de toenemende druk op het archeologisch erfgoed in Europa, onder meer door ruimtelijke ontwikkelingen, waardoor bodemarchief ongezien verloren dreigde te gaan. Het verdrag beoogt het cultureel erfgoed dat zich in de bodem bevindt beter te beschermen. Grondslag van het verdrag is dat dit archeologische erfgoed integrale bescherming nodig heeft en krijgt. In het verdrag zijn drie uitgangspunten ten aanzien van de omgang met archeologie geïntroduceerd:

- Het streven naar het behouden van archeologie in de bodem, het zogenaamde "behoud in situ" (artikel 4, tweede lid). Opgraven is het (gedocumenteerd) vernietigen van het bodemarchief en is in principe niet het eerste streven. De gedachte daarachter is dat er bodemarchief voor toekomstige generaties bewaard moet blijven. Zij hebben immers betere onderzoekstechnieken en stellen andere onderzoeksvragen.
- Tijdig rekening houden in de ruimtelijke ordening met de mogelijkheid of aanwezigheid van archeologische waarden, zodat er nog ruimte is voor archeologievriendelijke alternatieven (artikel 5). Zo wordt voorgesteld om steeds vooraf onderzoek te laten doen naar de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden om het bodemarchief beter te beschermen en om onzekerheden tijdens de

bouw van bijvoorbeeld nieuwe wijken te beperken. Op deze manier kan daar bij de ontwikkeling van de plannen zoveel mogelijk rekening mee worden gehouden. Door er vooraf rekening mee te houden, wordt vertraging in bouwprocessen voorkomen.

- Elke lidstaat die het Verdrag van Malta ondertekent is verplicht maatregelen te treffen om ervoor te zorgen dat bij particuliere of openbare ontwikkelingsprojecten de kosten van de noodzakelijke archeologische maatregelen worden gedekt (artikel 6). In de Nederlandse wetgeving is dit vertaald in het 'de verstoorder betaalt'-principe (Wet op de archeologische monumentenzorg 2008). De ontwikkelaar is verantwoordelijk voor de kosten van het archeologisch onderzoek en de uitwerking van de resultaten. Dit principe is geïntroduceerd als een stimulans om locaties voor ruimtelijke ontwikkeling te zoeken waarbij de archeologische verwachtingswaarden minder hoog zijn.

1.6.2 Erfgoedwet (2016) en Monumentenwet (1988)

Sinds 1 juli 2016 geldt de nieuwe Erfgoedwet. Deze wet harmoniseert de bestaande wet- en regelgeving omtrent roerend en onroerend erfgoed en vormt één integrale Erfgoedwet voor het beheer en behoud van cultureel erfgoed. Een belangrijke wijziging voor archeologie is dat in de Erfgoedwet de regels voor de archeologische monumentenzorg aan de orde komen. De omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving wordt onderdeel van de Omgevingswet die naar verwachting in januari 2019 in werking zal treden. Tot dat de Omgevingswet ingaat blijven de artikelen uit de Monumentenwet 1988 die niet terugkomen in de Erfgoedwet van kracht, waaronder regelingen omtrent omgevingsvergunningen en bestemmingsplannen.

- Op grond van artikel 38a van de Monumentenwet 1988 en op grond van de Wet ruimtelijke ordening (artikel 3.1.6 Besluit ruimtelijke ordening), zijn gemeenten verplicht de belangen van de archeologische monumentenzorg in hun bestemmingsplannen te verankeren. De verankering vindt plaats door het toekennen van de bestemming of dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie'. In een gemeentelijke verordening en in het bestemmingsplan worden regels opgenomen met betrekking tot het gebruik van de grond. Aan deze regels kan een omgevingsvergunningstelsel voor onder meer het gebruik van de grond en bodemwerkzaamheden worden gekoppeld.
- Op grond van artikel 2.22, derde lid onder d, van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht kunnen in het belang van de archeologische monumentenzorg, voorschriften aan de omgevingsvergunning worden verbonden. Deze voorschriften kunnen inhouden dat de aanvrager van een omgevingsvergunning een rapport overlegt, waarin de archeologische waarde wordt vastgesteld van het terrein dat volgens de aanvraag wordt verstoord.

1.6.3 Gemeentelijk beleid

1.6.3.1 Gemeente Koggeland

De gemeente Koggeland heeft in 2007 een archeologische beleidskaart laten opstellen door Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland. Deze kaart geeft vlakdekkend inzicht waar rekening gehouden dient te worden met archeologische waarden en dient als onderlegger voor de bestemmingsplannen. In 2011 is Archeologie West-Friesland in het kader van de Gemeenschappelijke regeling Archeologie Westfriese gemeenten gestart met het vervaardigen van een regionale waardenkaart van West-Friesland. De archeologische beleidskaart van de gemeente Koggeland is als eerste ontwikkeld. Op basis van aanvullend bureauonderzoek en kaartanalyse is een nieuwe archeologische beleidskaart vervaardigd met andere vrijstellingsgrenzen dan de huidige waardenkaart (Tabel 1). De gemeente Koggeland heeft de archeologische beleidskaart in 2012 vastgesteld en in 2016 herzien. Deze herziening betreft alleen een update van de reeds onderzochte en vrijgestelde gebieden. Dit heeft echter geen invloed op onderhavig plangebied.

Tabel 1. Archeologiebeleid van de gemeente Koggenland.

Waarde Archeologie	Vrijstellingsoppervlak	Vrijstellingsdiepte
WA 1	Bij alle grondroerende werkzaamheden	
WA 2	100 m2	35 cm
WA 3	500 m2	35 cm
WA 4	10.000 m2	40 cm
WA 5	20.000 m2	40 cm
-	Vrijgegeven, geen archeologisch onderzoek noodzakelijk	

1.6.3.2 Gemeente Beemster

Het archeologiebeleid van de gemeente Beemster is vastgesteld in het Bestemmingsplan Buitengebied (2012). Daarnaast is op gemeentelijk niveau beleid geformuleerd ten aanzien van mogelijke archeologische waarden, hiervoor is de "Beleidsnota Archeologie gemeente Beemster" (2003) vastgesteld. Hierin worden archeologische waarden in de gemeente beschreven en voorgesteld wordt hoe de bescherming hiervan in toekomstige ruimtelijke plannen dient te worden geregeld. Bij deze nota is een beleidsverbeelding gemaakt waarvan is af te lezen waar welk soort beschermingsregime van toepassing is.

Buiten de kernen zijn de belangrijkste archeologiegebieden: de (voormalige) buitenplaatsen, boerderij-erven, eendenkooien, molengangen en molenplaatsen en de Ringdijk. Voor deze gebieden is een bijzonder archeologieregime voorgesteld, dat tot uiting zou moeten komen in een aanlegvergunningstelsel voor ingrepen, alsmede een dubbelbestemming voor bebouwing. Al naar gelang de waarde zijn hiervoor criteria genoemd (Tabel 2).

Tabel 2. Archeologiebeleid van de gemeente Beemster (Bestemmingsplan Buitengebied 2012).

Specifieke vorm van waarde	Vrijstellingsoppervlak	Vrijstellingsdiepte
swr-1	Bij alle grondroerende werkzaamheden	
swr-2	50 m2	40 cm
swr-3	500 m2	40 cm
swr-4	50 m2	35 cm

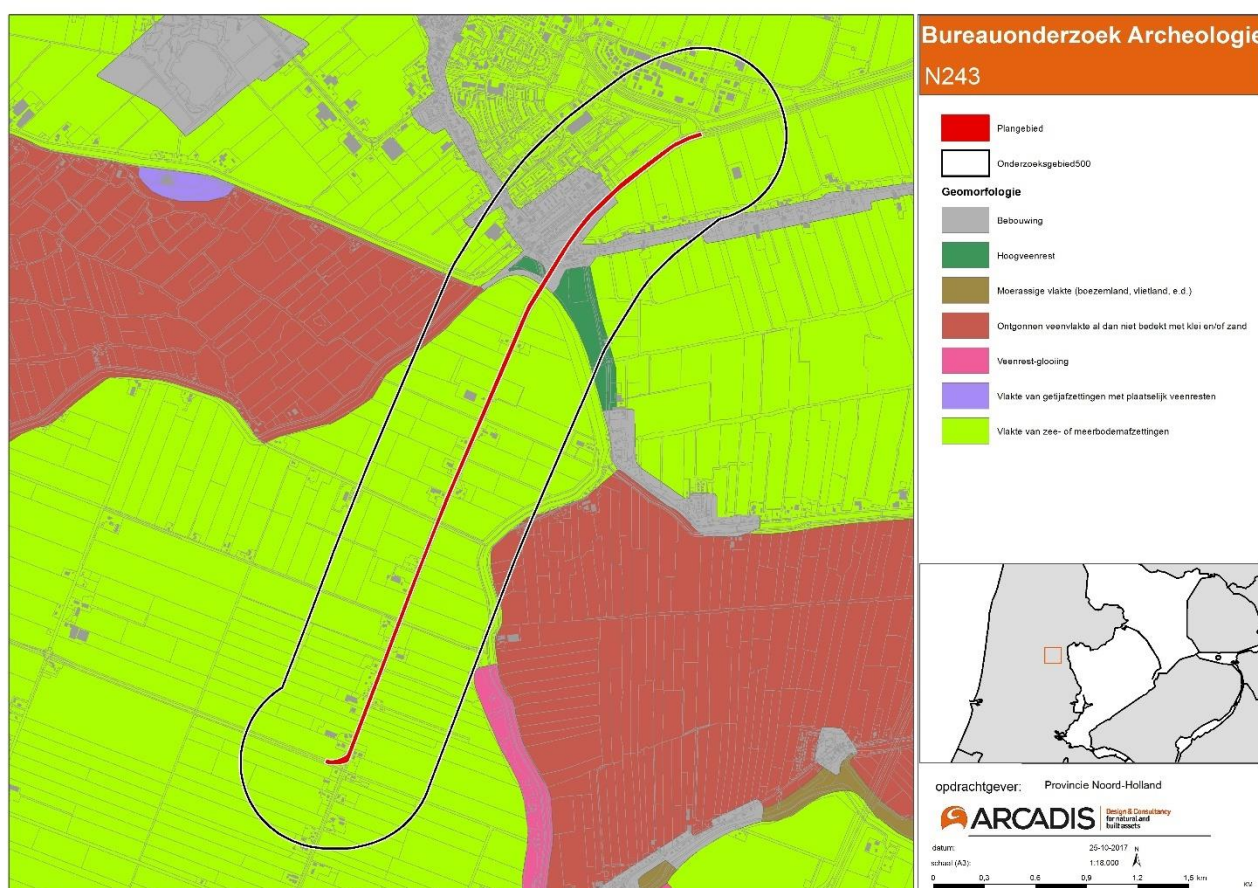
2 LANDSCHAP

2.1 Inleiding

Het menselijke doen en laten werd in het verleden in grote mate bepaald door de landschappelijke omgeving en de mogelijkheden die daardoor geboden worden; de keuze van mensen om zich op een bepaalde locatie te vestigen was afhankelijk van de landschappelijke omstandigheden, zoals de aanwezigheid van vruchtbare gronden voor akkerbouw, beschikbaarheid van zoet water, bouwmaterialen en natuurlijke voedselbronnen. De geologische, geomorfologische en bodemkundige situaties zijn daarom van belang voor een archeologisch onderzoek. Het plangebied ligt in fysisch-geografisch opzicht in het West-Nederlands veenlandschap, en doorkruist van zuid naar noord de droogmakerij de droogmakerij Beemster en de Beschootpolder. Het huidige landschap is gevormd in het Holoceen. Afzettingen uit de voorgaande geologische periode, het Pleistoceen, liggen hier op grote diepte.

2.2 Geologie en geomorfologie

In geomorfologische opzicht is de Beemster uniform, als polder bestaat deze volledig uit 'vlakte van zee- of meerbodemaafzettingen', evenals de daarboven gelegen Beschootpolder (Figuur 2). Op de overgang van beide polders passeert het tracé nog een deel 'hoogveenrest', dat gelegen is op de bedijkte gebieden.

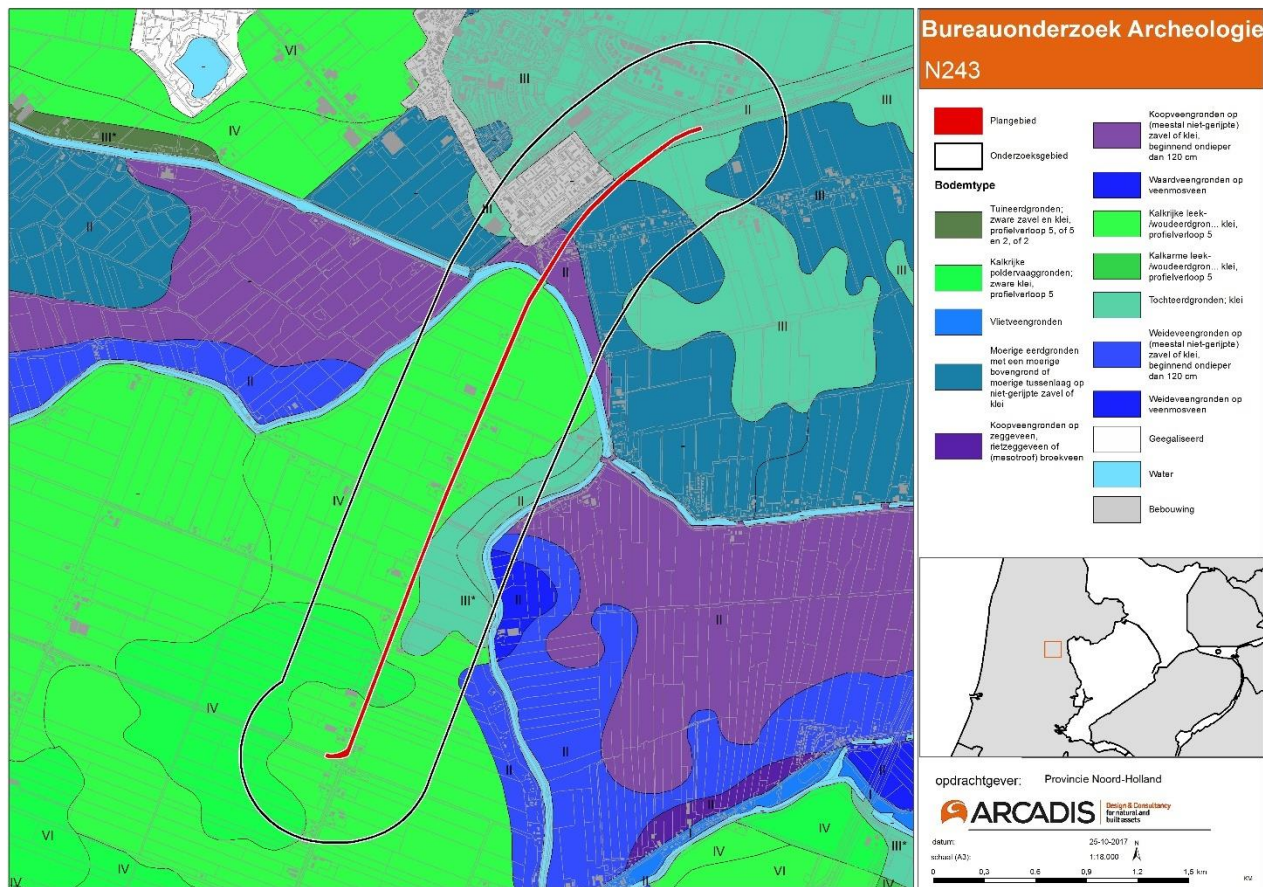

Figuur 2. Geomorfologie en het plangebied (Alterra).

2.3 Bodem

In de Beemster overheersen kalkrijke poldervaaggronden in lichte tot zware klei (code: Mn35A/Mn45a, grondwatertrap III8; Figuur 3). De bovengrond is vaak donkergekleurd, vanwege de aanwezigheid van grotendeels geoxideerde meerbodemaafzettingen (meermolm). Op de hoogveenresten tussen de Beemster

en de Beschootpolder liggen moerige koopveengronden. In de Beschootpolder zelf liggen moerige eerdgronden en tochteerdgronden.

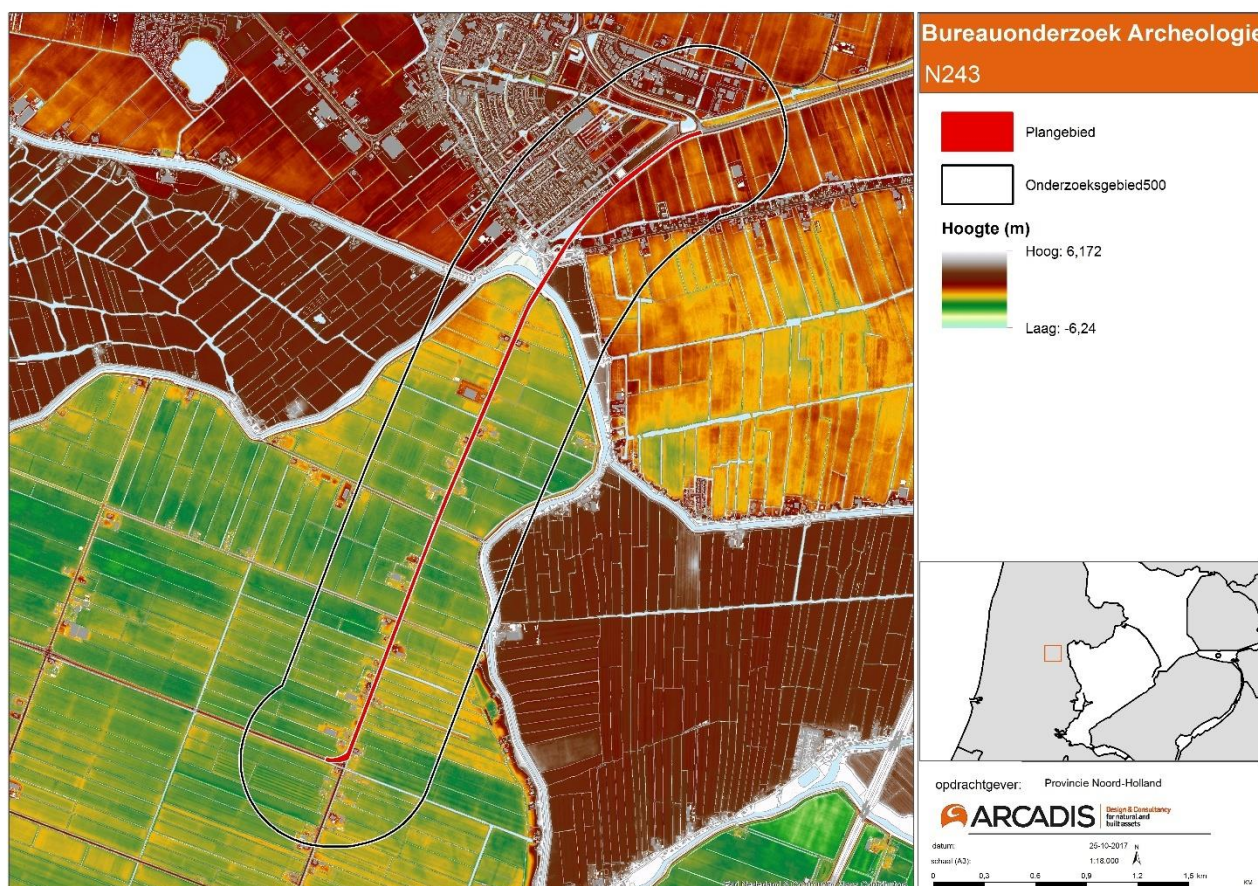

Figuur 3. Bodemkundige kaart en het plangebied (Alterra).

2.4 Hoogtebestand AHN

Voor dit bureauonderzoek is gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), ook wel de hoogtekaart genoemd (Figuur 4). Het hoogtebestand is tot stand gekomen door de toepassing van *lidar*-techniek. Deze techniek werkt als een radar, alleen wordt er licht gemeten in plaats van radiogolven. Heel Nederland is ingemeten met deze *lidar* vanuit een vliegtuig, de samengevoegde data heeft geresulteerd in het AHN. In dit bureauonderzoek wordt gebruik gemaakt van een 0,5 meter raster (opgevuld). Het AHN geeft de precieze en gedetailleerde maaiveldhoogtes van Nederland in meters ten opzichte van het Normaal Amsterdams Peil (NAP). De maaiveldhoogtes worden in een kleurenschaal weergegeven.

Op de kaart van het AHN is de Beemster als droogmakerij duidelijk zichtbaar, vooral ten opzichte van de respectievelijk westelijk en oostelijk gelegen Schermereiland en Beetskoog (Figuur 4). Binnen de droogmakerijen zijn enkele subtiele hoogteverschillen aanwezig, die het gevolg zijn van het reliëf in de afzettingen uit het laagpakket van Wormer.

Figuur 4. Hoogtemodel en het plangebied (AHN).

2.5 Grondwater

Het grondwaterpeil bepaalt voor een groot deel de mate van conservering van archeologische waarden in de bodem. Archeologische resten die zich onder de gemiddeld laagste grondwaterstand (GLG) bevinden worden door het water tegen degradatie beschermd. Vooral organische resten blijven in een natte omgeving veelal goed geconserveerd. Resten die boven de GLG liggen raken in de loop van de tijd steeds ernstiger aangetast door verdroging en oxidatie. Wanneer de grondwaterstand door verstoringen veranderd kan dat ernstige gevolgen hebben voor het in de bodem aanwezige bodemarchief. Diepte en dynamiek van de grondwaterstand ten opzichte van het maaiveld wordt aangeduid met de term grondwatertrappen (Gt). Grondwatertrappen worden op de bodemkaart van nat naar droog aangeduid met de Romeinse cijfers I-VII en zijn gebaseerd op de gemiddeld hoogste en de gemiddeld laagste grondwaterstand (afgekort met GHG en GLG). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de indeling van de grondwatertrappen met bijbehorende grondwaterstanden. De watertrappen in het plangebied verschillen per gebied. In de Beemster bevindt zich grondwatertrap IV, wat neerkomt op een gemiddeld grondwaterniveau dieper dan 40 cm beneden maaiveld. In de Beschootpolder bevindt zich watertrap II, wat neerkomt op een gemiddeld grondwaterniveau dieper dan 40 cm maar niet dieper dan 80 cm beneden maaiveld.

Tabel 3. Grondwatertrappen.

Grondwatertrap	I	II	III	IV	V	VI	VII
GHG in cm beneden maaiveld	(<20)	(<40)	<40	>40	<40	40-80	>80
GLG in cm beneden maaiveld	<50	50-80	80-120	80-120	>120	>120	(>160)

2.6 Conclusie landschap

Het plangebied ligt deels in de droogmakerij de Beemster, wat een oude vlakte van een meerbodem is waar zich kalkrijke poldervaaggronden hebben ontwikkeld. In het noordelijke deel ligt het plangebied in de Beschootpolder, ook op een vlakte van een zee- of meerbodem alleen zijn hier koopveengronden en moerige eerdgronden ontstaan.

3 HISTORIE

3.1 Inleiding

De historie van een onderzoeksgebied speelt een grote rol bij het bepalen van de archeologische verwachting. Historische bronnen kunnen informatie over de ontwikkelingen in het onderzoeksgebied geven. Voor de negentiende en twintigste eeuw zijn de ontwikkelingen te achterhalen door historisch kaartmateriaal te onderzoeken. Kaarten worden met een relatief grote regelmaat geproduceerd, en laten de ontwikkeling van een landschap nauwkeurig zien.

Tabel 4. Periodisering (ABR).

Periode	Begin	Einde
Nieuwe Tijd	1500	Heden
Late Middeleeuwen	1050	1500
Vroege Middeleeuwen	450	1050
Romeinse Tijd	12 v. Chr.	450
IJzertijd	800 v. Chr.	12 v. Chr.
Bronstijd	2.000 v. Chr.	800 v. Chr.
Neolithicum	5.300 v. Chr.	2.000 v. Chr.
Mesolithicum	8.800 v. Chr.	4.900 v. Chr.
Laat Paleolithicum	35.000 v. Chr.	8.800 v. Chr.
Midden Paleolithicum	300.000 v. Chr.	35.000 v. Chr.

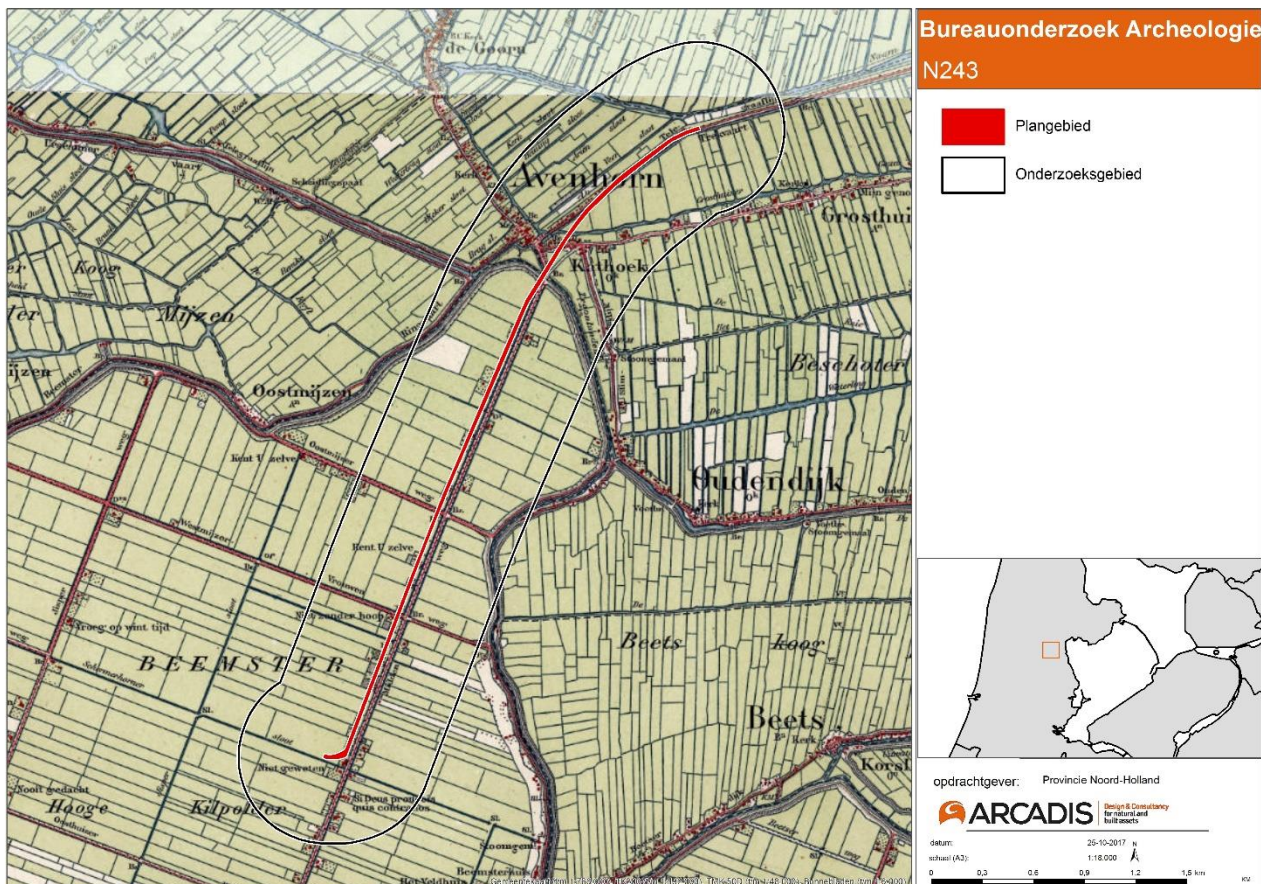
3.2 Historie

De polder De Beemster is tussen 1608 en 1612 drooggemalen. Amsterdamse kooplieden financierden, onder andere met VOC-gelden en de verdiensten uit de Oostzeehandel, dit grootschalige landaanwinningproject. Begin 17de eeuw bestond er een grote behoefte aan nieuwe en goede landbouwgrond. Bovendien dreigden de met elkaar verbonden binnenzeeën Schermermeer, Beemstermeer en Purmermeer door het afkalven van de oevers steeds groter te worden. Dat ging ten koste van de landbouwgrond en bedreigde de bebouwing aan de oevers. Tegen deze achtergrond gaven de Staten van Holland al in 1607 toestemming om het Beemstermeer droog te malen. Rond het meer werd een ringdijk met een ringvaart aangelegd. Daarna werd het water uitgemalen met behulp van een aantal molengangen met elk drie molens, die nadien voor de afwatering van de polder moesten zorgen. In totaal waren er voor de drooglegging ongeveer vijftig molens nodig.

In 1610 was De Beemster bijna voltooid toen bij een storm de Zuiderzeedijken braken en de polder weer gedeeltelijk volliep. Om herhaling te voorkomen, besloot men nu de ringdijk een meter boven maaiveld van het omringende 'oude land' te leggen. Op 19 mei 1612 viel De Beemster definitief droog, 7200 ha groot en grotendeels bestaand uit vruchtbare landbouwgrond. Vanwege de optredende bodemdaling werd rond 1632 een vierde bemalingstrap aan het bemalingssysteem toegevoegd. Zoals de meeste droogmakerijen werd ook De Beemster geometrisch verkaveld. Bijzonder is echter dat hier de klassieke proportieeler als basis voor de verkaveling is gekozen. De verkaveling is het resultaat van een intellectueel concept, dat geënt is op Italiaanse renaissance-theorieën over het 'ideaal van de rechte lijn', de 'città ideale' en de leer van de getallen, zoals door Plato en Augustinus uitgewerkt. In de aanleg klinken de uitgangspunten van de Romeinse bouwmeester Vitruvius door: *firmitas*, *utilitas* en *venustas* (degelijkheid, functionaliteit en schoonheid). Hier heersen de principes van orde, ratio, van mathematische beginselen en van weloverwogen planning op een monumentale schaal.

3.3 Historisch kaartmateriaal

Om een indicatie te verkrijgen van de historische ontwikkeling van het onderzoeksgebied en mogelijke historische bewoningsplaatsen zijn historische kaarten een zeer waardevolle bron. Van de Beemster zijn al kaarten uit de 17de eeuw, die een gedetailleerde weergave bieden van het oorspronkelijke ontwerp. De huidige indeling van de Beemster is daar niet veel van afgeweken. Voor het gebied rond Avenhorn kan hetzelfde gezegd worden, hoewel dit landschap op een heel andere manier ontstaan is (vervening) met een andere patroon als resultaat (Figuur 5). De oudste vermelding van Avenhorn is in een baljuwsrekening uit 1311, waar het nog Lutekedrecht heet. In 1408 werden de bannen Avenhorn, Berkhout, Grosthuizen, Oudendijk, Beets, Scharwoude en Schardam (deze werden gezamenlijk 'De Veenhoop' genoemd) onder het stadsrecht van Hoorn gevoegd. Het gebied wordt tot West-Friesland gerekend, ook al lag een deel van het grondgebied buiten de Westfriese Omringdijk. De grens lag bij de Korsloot en hier kwam een banpaal te staan, tegenwoordig staat hier nog altijd een banpaal uit 1761 (Bartels en Van Sprew 2014).

Figuur 5. Het plangebied op de Bonnekaart van omstreeks 1900.

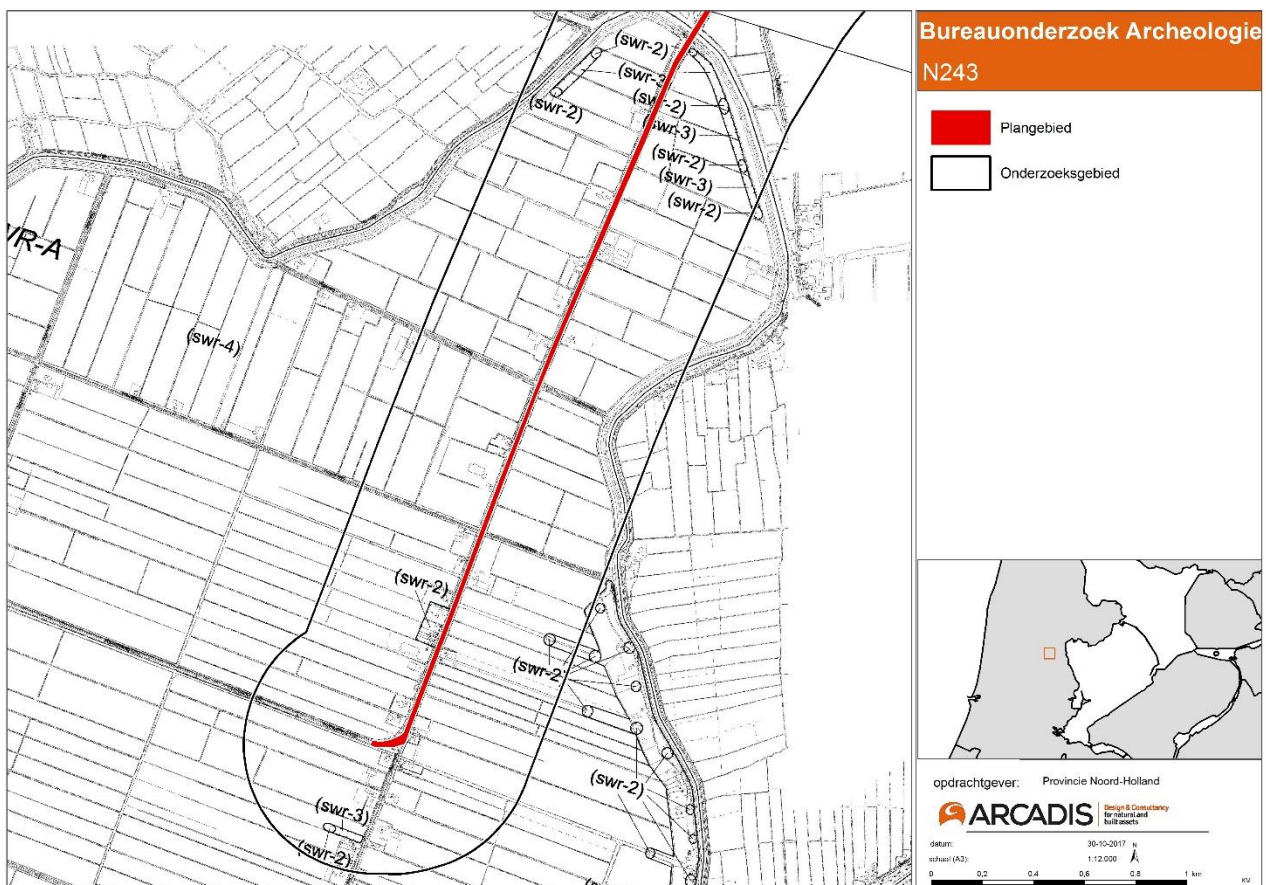
4 ARCHEOLOGIE

4.1 Inleiding

Om een archeologische verwachting voor een gebied op te kunnen stellen, is kennis nodig van de reeds bekende archeologische waarden en van de verwachting die voor het gebied geldt. In dit hoofdstuk worden de bekende archeologische waarden en verwachtingen aan de hand van verschillende bronnen beschreven.

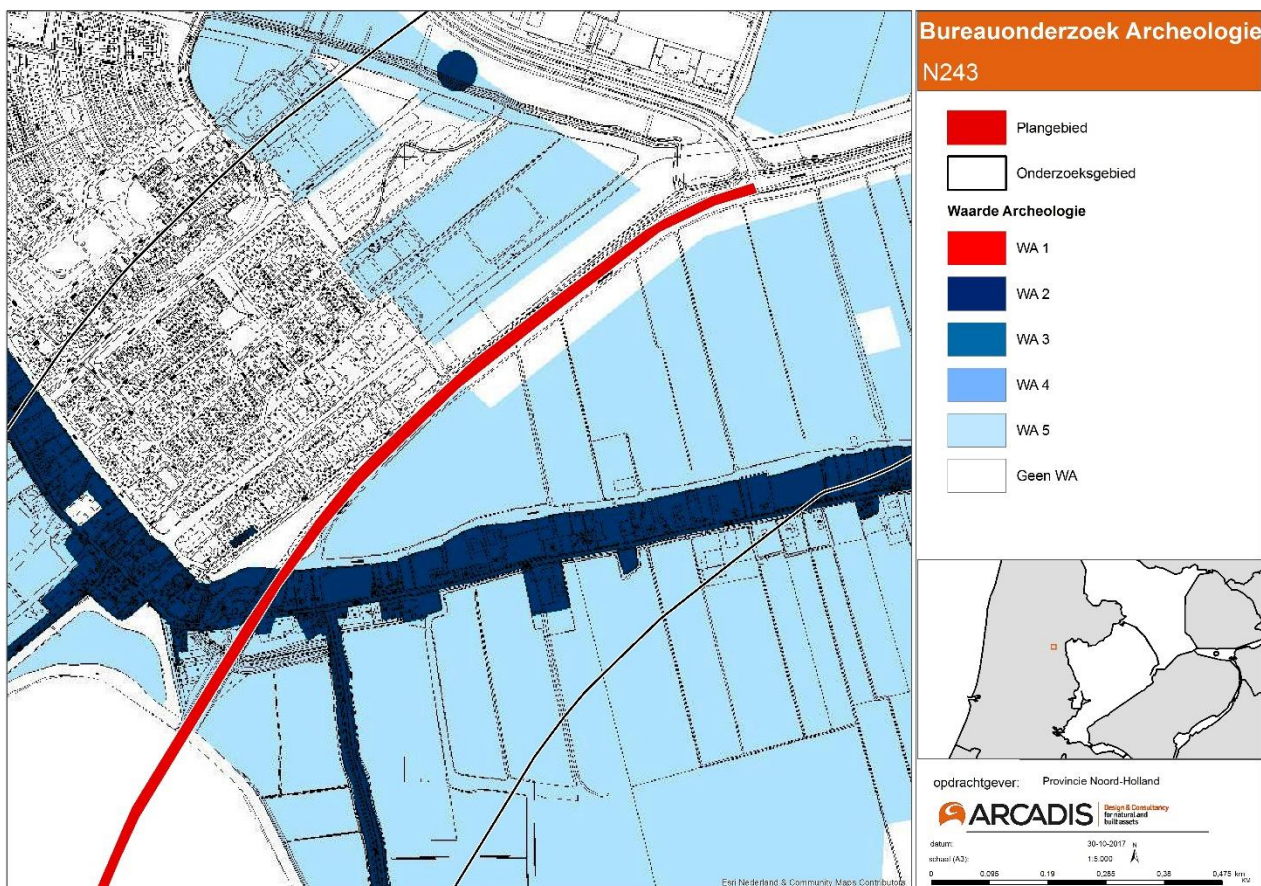
4.2 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart

De archeologische verwachtingswaarde van een gebied geeft de verwachting op de aan- en afwezigheid van archeologische waarden aan. De gemeentelijke archeologische verwachtingskaarten vormen de basis hiervoor. De verwachtingskaart biedt een actueel overzicht van de archeologische verwachtingen en bekende archeologische waarden binnen de gemeentegrenzen. Aan de begrenzingen en waarde stelling van de terreinen ligt een breed scala van gegevens ten grondslag die hebben gediend ter onderbouwing. Onderstaand zijn de belangrijkste eenheden op de archeologische verwachtingskaart en de bijbehorende beleidsadviezen weergegeven.

Figuur 6. Archeologisch beleid gemeente Beemster op het Bestemmingsplan Buitengebied 2012.

Op de verbeelding van het Bestemmingsplan Buitengebied (2012) van de gemeente Beemster is te zien dat het plangebied in het zuiden langs een terrein met waarde swr-2 gaat (Figuur 6). In het noorden ligt een terrein met waarde swr-2 en swr-3 in de nabijheid van het plangebied. Het gaat hier waarschijnlijk om een oud erf en een molengang, dat wordt echter niet duidelijk gemaakt in de beleidsdocumenten.

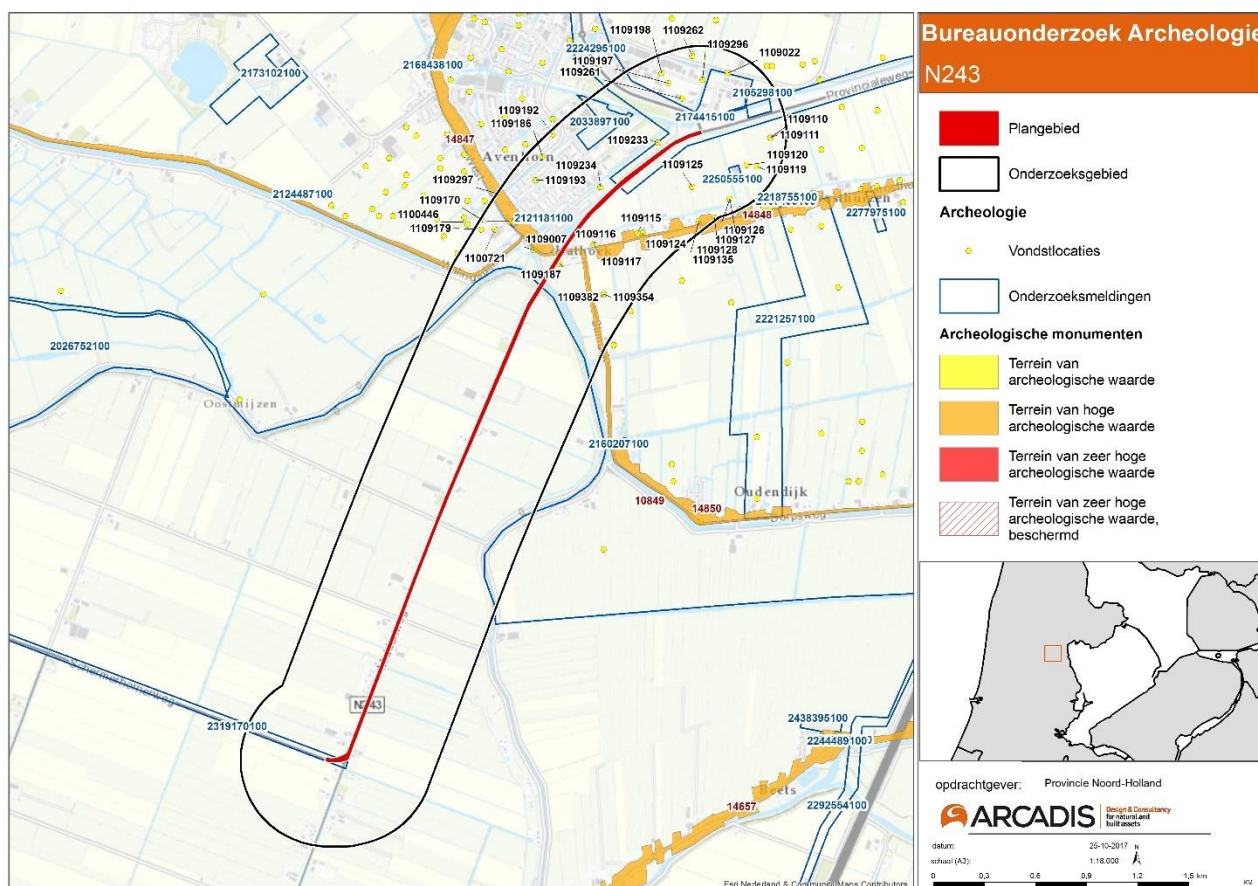
Figuur 7. Archeologische beleidsadvieskaart gemeente Koggenland.

Op de archeologische beleidskaart van de gemeente Koggenland in gebieden met een waarde archeologie 2 en 5. Het gebied met de waarde 2 komt deels overeen met de AMK-terreinen die de Westfriese Omringdijk en de historische kern van Avenhorn beschermen.

4.3 AMK-terreinen

Op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) zijn bekende en waardevolle archeologische vindplaatsen weergegeven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen terreinen van waarde, hoge waarde, zeer hoge waarde, en zeer hoge waarde – beschermd. In het laatste geval is het terrein een beschermd Rijksmonument. Het uitgangspunt bij AMK-terreinen is in principe behoud van archeologische resten in situ.

In het onderzoeksgebied bevinden zich drie AMK-terreinen (Figuur 8 en Tabel 5). Het gaat om de Westfriese Omringdijk en de historische kernen van de dorpen Avenhorn en Grosthuizen. Het plangebied zelf, de reconstructie van de N243, gaat echter alleen over de Westfriese Omringdijk. Uit het ontwerp blijkt (bijlage 1) dat er op de plaats waar de N243 de dijk over gaat geen grote wijzigingen plaatsvinden. Er worden wegdelen verbreed en bomen verplaatst, maar geen doorgangen verwijderd of verplaatst.

Figuur 8. Vondstlocaties, onderzoeken en AMK-terreinen (Bron: Archis 3).

Tabel 5. AMK-terreinen in het onderzoeksgebied.

AMK-nummer	Waarde	Beschrijving
14847	Hoge archeologische waarde	Terrein met sporen van bewoning. Het betreft het dorp Avenhorn. De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859, schaal 1:25.000. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.
14848	Hoge archeologische waarde	Terrein met sporen van bewoning. Het betreft het dorp Grosthuizen. De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859, schaal 1:25.000. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.
10849	Hoge archeologische waarde	Terrein met de Westfriese Omringdijk die zowel in wetenschappelijk-, cultuurhistorisch- en met name cultuurlandschappelijk opzicht een belangrijke bijdrage levert aan de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van het gebied,

wordt in principe behoud van de dijk nagestreefd. Is door de provincie als cultuurhistorisch monument beschermd.

4.4 Vondstlocaties en waarnemingen

Vondstlocaties zijn archeologische vondsten en waarnemingen die geregistreerd zijn in Archis. In het onderzoeksgebied bevinden zich meerdere vondstlocaties, echter allemaal noordelijk van de Beemster (Figuur 8). Nagenoeg alle geregistreerde vondsten betreffen vondsten die uit een veldkartering uit de jaren '80 van de ROB komen en staan in verband met de historische kern van Avenhorn en worden daarom niet individueel beschreven. Twee vondsten in het onderzoeksgebied komen niet uit de veldkartering. Vondstmelding 1100446 (3284586100) betreft aardewerk uit voornamelijk de 17de eeuw dat gevonden is tijdens een Archeologische begeleiding door Archeologie West-Friesland. De begeleiding vond plaats bij het uitgraven van een bouwkuip na de sloop van een stolpboerderij. In de bouwkuip zijn toen poeren van een (of de) stolpboerderij gezien. Vondstmelding 1100721 (3286221100) betreft aardewerk uit de Late Middeleeuwen dat gevonden is in 1966 door een particulier.

4.5 Eerder uitgevoerd onderzoek

In verschillende zones binnen het onderzoeksgebied is eerder archeologisch bureau- en veldonderzoek uitgevoerd (Figuur 8 en Tabel 7). Van bijzonder belang voor dit bureauonderzoek is het bureauonderzoek van Oranjewoud dat aansluit bij het plangebied in het plangebied van de N243 uit dit onderzoek.

Tabel 7. Onderzoeksmeldingen in het onderzoeksgebied.

Zaak IDnummer	Datum/ uitvoerder	Type onderzoek	Resultaten
2319170100	2011 / Oranjewoud	Bureauonderzoek	Naar aanleiding van de toekomstige reconstructie van de N243 tussen Alkmaar en Avenhorn vond een bureauonderzoek en een cultuurhistorische quickscan plaats.
2174415100	2007 / Sweco	Bureauonderzoek	Rapport is niet beschikbaar in Archis of DANS/Easy.
2121181100	2006 / Cultureel Erfgoed Noord-Holland	Bureauonderzoek	Door Ursem Architecten Stedebouwkundigen is opdracht verleend namens de heer J. Smit aan de Stichting Steunpunt Cultureel Erfgoed Noord-Holland tot het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek ten behoeve van de ontwikkelingslocatie West 2 te Avenhorn, gemeente Wester-Koggenland. Ter plaatse zal de bestaande bebouwing worden gesloopt en er is nieuwbouw gepland, bestaande uit zes woningen met bijbehorende tuinen en twee appartementen. (SCENH-projectnummer: 05P112) "Bureauonderzoek naar de archeologische waarde van het plangebied West 2 te Avenhorn, gemeente Wester-Koggenland" (SCENH-rapport cultuurhistorie 52; ISSN: 1871-398X)
2224295100	2008 / Sweco	Booronderzoek	Het betreft het booronderzoek dat is uitgevoerd ter voorbereiding op de uitbreiding van de Westfriisaweg. Op basis van het onderzoek is vervolgonderzoek geadviseerd, echter niet in het plangebied (Boekema 2010).

4.6 Conclusie archeologie

Het plangebied ligt op de archeologische beleidskaart van de gemeente niet in swr-gebieden. In de gemeente Koggenland in een gebied met waarde 2 en waarde 5. Het gebied met waarde 2 betreft de AMK-terreinen van de Westfriese Omringdijk en de historische dorpskern van Avenhorn. In de Beemster bevinden zich geen vondtlocaties. In het noorden van het onderzoeksgebied zijn echter veel vondstmeldingen, die bijna allemaal voortkomen uit een veldkartering van de ROB. Overige vondsten komen uit de Late Middeleeuwen tot de Nieuwe tijd. In het onderzoeksgebied zijn vier archeologische bureaustudies en een booronderzoek uitgevoerd, die niet tot vervolgonderzoek (in het onderzoeksgebied) hebben geleid.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

5.1 Conclusie: gespecificeerd verwachtingsmodel

In het noorden van het plangebied, waar de N243 de gemeente Koggenland binnen loopt, gaat de weg over de Westfriese Omringdijk naar de kruising Kathoek bij Avenhorn. De kruising wordt vervangen door een rotonde, deze rotonde komt op de bestaande infrastructuur. Het ontgraven ten behoeve van de aanleg van de rotonde beperkt zich tot de randen evenals het aanvullen van de bermen. Er vinden geen werkzaamheden plaats in en aan de Westfriese Omringdijk. Hiermee is nader onderzoek niet nodig.

Omdat Avenhorn is ontstaan bij het ontginnen van het veenlandschap, worden deze resten (indien aanwezig) dicht onder het maaiveld verwacht. Nederzettingen in het veengebied worden gekenmerkt door (opgehoogde) huisplaatsen, bestaande uit ophooglagen (zand, zoden), constructiemateriaal (palen, vlechtwerk) en/of stenen funderingen en muurresten. Sporen van de erfinrichting bestaan onder andere uit waterputten, afvalputten en/of afvalkuilen. Sporen van agrarische activiteit bestaan veelal uit veraarde lagen, greppels en erfafscheidingen (palenrijtjes). Het vondstmateriaal zal voornamelijk uit aardewerk en metaal bestaan. Vanwege de aanwezigheid van een veenpakket zijn organische resten (hout) vermoedelijk goed geconserveerd. Botmateriaal blijft in de regel niet goed bewaard in veen.

5.2 Advies

Gezien de relatief beperkte verstoring (ten opzichte van de huidige weg) die de reconstructie van de N243 zoals voorzien in het VO met zich meebrengt (bijlage 1), vormt deze evenwel geen bedreiging voor bestaande en/of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Archeologisch vervolgonderzoek wordt dan ook niet noodzakelijk geacht. Deze conclusie gaat er wel vanuit dat er geen diepe vergravingen plaatsvinden in het AMK-terrein Westfriese Omringdijk, zoals dat nu in het VO is vastgelegd. Mochten de plannen ter plaatse van deze locatie wijzigen waarbij diepere verstoringen plaatsvinden, geldt een andere conclusie, die gebaseerd is op de diepte en de aard van de verstoring.

Wij maken u erop attent dat bovenstaand advies niet uitsluit dat er bij graafwerkzaamheden (niet voorspelbare) toevalsvondsten kunnen worden aangetroffen, zoals bedoeld in paragraaf 7, artikel 53 van de Monumentenwet. In dat geval moet hiervan melding worden gedaan bij het Bevoegd Gezag.

Dit advies dient door de initiatiefnemer te worden voorgelegd aan het Bevoegd Gezag, in dit geval de Gemeente Beemster en Koggenland. Het Bevoegd Gezag kan van het door ARCADIS gegeven advies afwijken.

BRONNEN

Literatuur

- Bartels, M. en B. van Sprew, 2014. *Een spiegel van water, dijk en land Archeologisch bureauonderzoek ten behoeve van de Milieueffectrapportage (M.E.R.) van de dijkversterking Hoorn-Amsterdam*. West-Friese Archeologische Rapporten 69.
- Boekema, Y., 2010. *Archeologisch onderzoek Westfriisaweg Inventariserend Veldonderzoek: aanvullend verkennend booronderzoek*. Grontmij Archeologische Rapporten 898.
- Spoelstra, A. en I. Visser, 2011. *Engineering N243 aanpassingen Noordervaart Schermer en Beemster. Archeologisch bureauonderzoek en quickscan cultuurhistorie*. Oranjewoud

Websites

- http://geo.koggenland.nl/internet/Wonen_en_werken/Documenten/Archeologie_contact.html (bezoekt op 30-10-2017).

Overige bronnen

- Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN).
- Archeologische Monumenten Kaart (AMK).
- Archeologisch Informatiesysteem Archis2; Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed (RCE).
- Bakker, H. de & Schelling, H., 1966. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland*. Wageningen: Pudoc.
- Bestemmingsplan Buitengebied 2012, gemeente Beemster.
- Beleidsnota Archeologie gemeente Beemster 2003, gemeente Beemster.
- Bodemkaart Nederland (1:50:000); Alterra.
- Geomorfologische Kaart (1:50:000); Alterra.
- Kadasterkaart 1811-1832 (watwaswaar.nl).
- Toelichting Archeologische beleidskaart Gemeente Koggenland (gemeente Koggenland, 2012).

BIJLAGE 1 ONTWERPTEKENING N243

Arcadis Nederland B.V.

P.O. Box 220
3800 AE Amersfoort
The Netherlands
+31 (0)88 4261261

www.arcadis.com

Project number: D04001.052020.